

УДК 349.2(477)

М.І. ЛОГВИНЕНКО, канд. юрид. наук,
доц., Сумський державний університет

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СПЕЦИФІКИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ТА ОХОРОНИ ПРАЦІ СУДДІВ УКРАЇНИ

Ключові слова: правовий статус, судді, охорона

На сучасному етапі розвитку правової держави надзвичайно актуальним є дослідження правового статусу суддів України, обумовлене тим, що, по-перше, судді є посадовими особами судової влади, які відповідно до Конституції України наділені повноваженнями здійснювати правосуддя в Україні [1, с.171], а, по-друге, діяльності суддів, як носіїв судової влади в Україні, приділяється особлива увага з боку громадськості.

Окремі питання правового статусу суддів були предметом дослідження таких науковців, як М.В. Вітрук, О.М. Костюков, В.О. Кряжков, Л.О. Сергієнко та інших вчених [2]. Як правило, у більшості робіт акцент робився на дослідженні структурних елементів правового статусу суддів (прав, обов'язків, повноважень, правосуб'єктності, юридичних гарантій тощо). Метою даною статті є оцінка переваг і недоліків окремих напрямків трудових правовідносин та соціального захисту суддів України в діючому трудовому законодавстві. Наукова новизна роботи полягає у постановці та вирішенні питань комплексної оцінки процесів формування та регулювання системи трудових правовідносин суддів як суб'єктів судової гілки влади та аналізі деяких аспектів соціального захисту суддів.

Категорія «правовий статус» – відносно нова. В період 60-х років ХХ-го століття, вона зазвичай ототожнювалась із правоздатністю і не розглядалася в якості самостійності. Адже обидві ці якості виникають і діють у суб'єкта одночасно, обидві однаковою мірою невідчужувані. У цьому їх схожість. Що слугувало основою для їх ототожнення? Лише з розвит-

ком юридичної думки, у 70-80-х роках ХХ-го століття, категорія правового статусу отримала досить широку розробку, сформувалась як проблема і як одне з ключових понять правознавства зафіксованого в законодавстві. На сьогоднішній день питання правового статусу є важливим самостійним науковим напрямком у загальній теорії держави і права, а також у галузевих юридичних дисциплінах.

Специфіка правового статусу судді як різновиду соціально-професійного статусу полягає у тому, що тільки судді мають виняткову можливість виконувати певну соціальну роль – реалізувати судову владу. При призначенні на посаду професійного судді людина наділяється професійною роллю – можливістю розглядати всі правові спори, конфлікти, які виникають у суспільстві, та державі в цілому.

Правовий статус суддів – це сукупність їх прав та обов'язків, закріплених та гарантованих законом. Правосуддя в Україні здійснюють професійні судді, а в окремих випадках передбачених законом присяжні та народні засідателі [3]. Однак розгляд справ в апеляційному та касаційному порядку здійснюють лише професійні судді, які є носіями судової влади в Україні.

Судді є державними службовцями, які займають посади в державних органах (судах) щодо практичного виконання завдань і функцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державного бюджету [4]. Законом затверджені і відповідні кваліфікаційні вимоги до посади судді, які в обов'язковому порядку є загальними для всіх категорій суддів на стадії першого призначення. Суддя повинен уникати особистих стосунків або вчинків в публічній сфері чи особистому житті, що можуть зашкодити його репутації, честі та гідності. Суддівська недоторканість є не особистою привілеєм судді, а гарантом захисту публічних інтересів правосуддя [5].

Правовий статус суддів, який включає права та обов'язки, визначається законом. Законодавство України наділяє професійних суддів правами, що пов'язані зі здійсненням правосуддя, що визначено Конституцією

України, процесуальним та іншими законами. Всі судді нашої держави мають право брати участь у суддівському самоврядуванні для вирішення питань внутрішньої діяльності суду. Захист інших представників судової гілки влади, також передбачається законом. Держава зацікавлена в професійності кожного судді і тому наділяє суддів таким правом, як вдосконалення та підвищення свого професійного рівня. З цією метою судді зобов'язані проходити перепідготовку та підвищення кваліфікації через певний відрізок часу. Суддя, як державний службовець, наділяється з боку держави не тільки правами, але й обов'язками. Одним з найголовніших обов'язків його є своєчасно, справедливо та безсторонньо розглядати і вирішувати судові справи відповідно до вимог закону з дотриманням засад і правил судочинства. Це означає, що суддя повинен неухильно дотримуватись законів, підзаконних та інших нормативних актів, а також правил суддівської етики. Законодавство передбачає, що кожна особа, яка виявила бажання стати суддею повинна скласти присягу і зобов'язана дотримуватись її. На професійних суддів України покладається обов'язок не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом, в тому числі і таємницю нарадчої кімнати та закритого судового засідання. За розголошення такої інформації суддя може бути притягнений до дисциплінарної та, навіть, кримінальної відповідальності. Державна влада перевіряє не тільки дотримання законності у діяльності суддів, а й майнове забезпечення діяльності суддів, тому на них покладається державою такий обов'язок, як подавати щорічно не пізніше 1 квітня до Державної судової адміністрації України для оприлюднення на офіційному веб-порталі судової влади декларацію про майновий стан [3]. Отже, права та обов'язки судді є цілком легітимними, оскільки вони закріплені і гарантуються законами України.

Також слід зазначити, що ч.1 ст.127 Конституції України встановлює, що професійні судді не можуть належати та політичних пар-

тій та профспілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової викладацької та творчої. Заборона брати участь у будь-якій політичній або профспілковій діяльності обґрунтовується тим, що ніякі політичні уподобання судді не повинні впливати на справедливість винесеного ним рішення. Адже основним принципом діяльності судді є його незалежність, неупередженість, а належність судді до будь-якої політичної партії, на думку законодавця, створює цьому загрозу. Судові рішення повинні ґрунтуватися виключно на законі, праві, забезпечуючи тим самим підтримання існуючого в державі режиму законності.

Сьогодні в світлі судової реформи надзвичайно актуальним є також дослідження трудово-правового статусу судді в аспекті з'ясування особливостей трудових прав і свобод судді, обумовлених службовою діяльністю від імені держави. Суддя, з одного боку є державним службовцем, завдання і функції якого виявляються у реалізації судової влади, з іншого – працівником держави. Попередньо уже було розглянуто права та обов'язки суддів, а оскільки суддя є і працівником держави, то і його трудову правосуб'єктність. Трудові права та обов'язки є однією із підстав стверджувати, що суддя є суб'єктом трудових правовідносин, праця, якого регулюється трудовими нормативно-правовими актами.

Найважливіші трудові права працівника закріплено в ст.43-45 Конституції України та ст.2 Кодексу законів про працю України. Стаття 43 Конституції України закріплює право кожного на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку особа вільно обирає або на яку вільно погоджується. Вільність вибору передбачає не тільки вільний вибір професії, спеціальності, місця роботи тощо, але й заборону використання примусової праці [1].

Праця судді, як суб'єкт трудового права (працівника) охороняється законом. Умови праці на робочому місці, безпека технологіч-

них процесів, стан засобів колективного та індивідуального захисту, що використовуються працівником, а також санітарно-побутові умови повинні відповідати вимогам законодавства. Працівник має право відмовитися від дорученої роботи, якщо створилася ситуація, небезпечна для його життя чи здоров'я або для людей, які його оточують, або для середовища чи довкілля [6].

Суддя, як особливий суб'єкт трудових відносин забезпечується зі сторони держави захистом себе та своїх трудових функцій, і може застосовувати ряд дій, передбачених законом, для здійснення захисту. Кожен професійний суддя має гарантовану державою особисту охорону свого житла і майна, може мати для власної безпеки та безпеки своєї сім'ї зброю, яку також може використовувати для сповіщення про небезпеку.

Держава зацікавлена в стабільному функціонуванні судової гілки влади і тому забезпечує захистом суддів. Реалізація права на працю відбувається на загальних принципах (свобода праці, рівність трудових прав, відсутність дискримінації, законність тощо). Вимоги, необхідні для праці в суді є підвищеними порівняно з працівниками, навіть, інших державних органів, що обумовлено специфічною службовою діяльністю. Якщо за загальним правилом трудова правосуб'єктність працівників виникає з 16 років, то трудова правосуб'єктність судді має інші межі. Відповідно до норм чинного законодавства України, до осіб, які претендують на зайняття посади судді, встановлюються додаткові вимоги щодо віку, освіти, професійного стажу, громадянства, володіння державною мовою, проживання. За наявності збігу якостей, здібностей особи встановленим вимогам, держава визнає її здатність до зайняття посади судді.

Законодавство встановлює, що працівник повинен виконувати доручену йому роботу особисто і не має права передоручати її виконання іншій особі, за винятком випадків, передбачених законодавством [7]. Це означає, що суддя сам повинен виконувати роботу, яка покладається на нього державою.

Суддя також має право на відставку за станом здоров'я, що перешкоджає продовженню виконання обов'язків. За суддею, який перебуває у відставці, окрім звання, зберігається довічний кваліфікаційний клас і такі ж гарантії недоторканності та соціального захисту, як і до виходу у відставку.

Однією з найважливіших гарантій самостійності суду та незалежності суддів є належне їх фінансове забезпечення, гідна оплата праці суддів та забезпечення фінансування судів у розмірі, достатньому для ефективного виконання судами їхніх функцій. Ще з прийняттям у 1992 році Концепції судово-правової реформи України [8], яка містить окремий розділ, приділений статусу судді, одним з перших положень була закріплена незмінюваність суддів. Цей принцип є одним із головних гарантій усунення фактів незаконних звільнень та переміщень суддів.

Таким чином, статус судді відноситься до спеціального статусу особи і визначає особливості правового положення особи у зв'язку з займаною посадою і відповідною службовою діяльністю від імені держави. Поряд із загальними особливостями трудової правосуб'єктності, трудова правосуб'єктність судді має свою специфіку, обумовлену, насамперед його діяльністю. Ці особливості не дискримінують суддів порівняно з іншими працівниками, а навпаки, забезпечують необхідні умови для здійснення суддею службових повноважень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. – К. : Ін-ту законодавства Верховної Ради України, 1996.
2. Деякі особливості правового статусу суддів / П. В. Панталієнхо // Судоустрій і судочинство. – 2011. – № 33. – С. 5–8.
3. Закон України «Про судоустрій та статус суддів» : від 07.07.2010 р., № 2453-VI // ВВР України. – 2010. – № 41-42, 43.
4. Закон України «Про державну службу» : від 16.12.1993 р., № 3723-XII // ВВР України. – 1993. – № 52.

5. Кодекс професійної етики судді / затв. V з'їздом суддів України 24.10.2002 // Вісник Верховного Суду України. – 2002. – № 5.
6. Закон України «Про охорону праці» : від 14.10.1992 р., № 2694-ХП.
7. Кодекс законів про працю України : від 10.12.1971 р., № 322-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
8. Постанова Верховної Ради України «Про концепцію судово-правової реформи в Україні» : від 28.04.1992 р., № 2296-ХП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2296-12>.

Логвиненко М. І. Деякі аспекти специфіки правового статусу та охорони праці суддів України / М. І. Логвиненко // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 571–574 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12lmircu.pdf>

Надана оцінка переваг і недоліків окремих напрямків трудових правовідносин та соціального захисту суддів України в діючому трудовому законодавстві.

Логвиненко Н.И. Некоторые аспекты специфики правового статуса и охраны труда судей Украины

Представлена оценка преимуществ и недостатков отдельных направлений трудовых правоотношений и социальной защиты судей Украины в действующем трудовом законодательстве.

Logvinenko M.I. Some Aspects of the Legal Status and Protection the Labor of Judges in Ukraine

The estimate of advantages and limitation of separate directions of labour legal relationship and social protection of judges of Ukraine in the operating labour law is introduced.